

1994. – Вип. XIII. – С. 112-115.

4. Мартынчук И. И. Подготовка национальных педагогических кадров в 1920-е годы / И.И. Мартынчук // Новые страницы в истории Донбасса: Сб. ст. – Донецк, 1997. – С. 47-53.

5. Кліцаков І. О. Педагогічні кадри України (1917–1937 рр.) / О.І. Кліцаков – Донецьк: Юго-Восток, 1997. – 210 с.

6. Богінська І. В. Система підготовки педагогічних кадрів в умовах поступового згорання політики українізації (1933 – 1939) / І.В. Богінська // Актуальні проблеми вітчизняної і всесвітньої історії. – Луганськ, 2001. – С. 58-62.

7. Державний архів Чернігівської області, ф. Р-674, оп. 1, спр. 33, 52 арк.

8. Життя студента // Червоне село. – № 58. – 30.11.1926 р.

9. Жизнь современного украинского студенчества. По данным студенческих переписей и других обследований. – 112 с.

10. ЦДАВОВ України, ф. 166, оп. 2, спр. 2021, 114 арк.

11. Створити студентам культурно-побутові умови // Колективіст Глухівщини. – № 214. – 20.10.1934 р.

12. ДАЧО, ф. Р-674, оп. 1, спр. 70, 52 арк.

13. ЦДАВОВ України, ф. 166, оп. 6, спр. 4847, 77 арк.

14. Там само, оп. 1, спр. 826, 47 арк.

15. Василенко. Про територіальне розселення мешканців будинків пролетстуду // Студент революції. – 1926. – №4. – С.31.

16. ЦДАВОВ України, ф. 166, оп. 2, спр. 1055, 94 арк.

17. Там само, оп.2, спр. 955, 10 арк.

18. Там само, оп. 2, спр. 4844, 75 арк.

19. На одонфаку ХМІ // Студент революції. – 1924. – № 3 – 5. – С.63-66.

Мошик І.В. Будни студенческой молодежи Глухова в 20-е – 30-е годы XX в.

В статтє проанализована роль студенческой среды в формировании этических и эстетических приоритетов молодежи Украины в 20-е – 30-е годы прошлого века, определены деструктивные факторы разрушения интеллектуально-кадрового потенциала республики.

Ключевые слова: советское образование, студенчество, вузовская аудитория, общежитие, учебный процесс.

Moshyk I.V. Every day life of Hlukhiv students in 20s-30s years of the XX century

In this article the role of student environment in forming of ethics and aesthetic priorities of young people of Ukraine in 20s – 30s years of the last century is analyzed. The destructive factors of destruction of intellectual-skilled potential of republic are determined

Key words: soviet education, students, dormitory, educational process.

02.04.2012 р.

УДК 94 (477) «1933/1935»

М.В. Горох

ТОРГСИН У ГЛУХОВІ: ОСОБИСТІСНИЙ ВИМІР

У статті автор, використовуючи широке коло архівних документів, розглядає невідомі раніше сторінки з історії функціонування «Торгсину» в Глухові. Особлива увага приділена поновленню імен працівників крамниці «Торгсин».

Ключові слова: система «Торгсин», Глухів, крамниця, біографія.

«Спеціальна контора для торгівлі з іноземцями на території СРСР» (скорочено «Торгсин») почала функціонувати на теренах Радянського Союзу з 18 липня 1930 р. Спочатку вона обслуговувала виключно іноземців та радянських громадян, що розраховувалися інвалютою, а також отоварювала грошові перекази із-за кордону [1, 11 та зв.]. Проте в червні 1931 р. в її житті відбулися революційні зміни – держава дозволила радянським громадянам купувати в крамницях системи товари в обмін на золоті монети старого карбування. З часом перелік цінностей, які приймав Торгсин, суттєво розширився. До нього увійшли побутове золото, срібло, іноземна валюта, платина та коштовне каміння. Проіснувало об'єднання до 1 лютого 1936 р. [2, 23]. Своє представництво воно мало і на Чернігівщині у вигляді створеної в кінці 1932 р. обласної контори [3, 1].

Попри велику кількість праць, присвячених соціально-економічним перетворенням 1930-х рр. у Радянському Союзі, проблематика Торгсину досі залишається малодослідженою та недостатньо вивченою. Авторами більшості робіт з історії Всесоюзного об'єднання, Всеукраїнської контори та окремих обласних контор є російські дослідники О. Осокіна [4], І. Павлова [5], В. Толмацький [6], О. Савінов [7], а також вітчизняні – В. Марочко [8], О. Мельничук [9], В. Даниленко [10]. У своїх працях вони переважно намагалися схарактеризувати основні напрями роботи об'єднання, визначити його роль та місце в системі мобілізації валютних цінностей державою. Натомість окремим торговим пунктам та долі їх персоналу вчені приділяли недостатньо уваги.

Метою даної розвідки є спроба поновити імена працівників Глухівської крамниці «Торгсин», прослідкувати їхній життєвий шлях, а також схарактеризувати досягнення та недоліки їхнього перебування на посаді. Дослідження ґрунтується на широкому колі уперше введених до наукового обігу джерел. Переважно це архівні матеріали, що зберігаються в архівних установах Чернігова, Ніжина та Києва. Хронологічно робота обмежена часом існування осередку об'єднання в Глухові (1933-1935 рр.). Зауважимо, що наявна інформація

Рис. 1. На цьому місці знаходився будинок, у якому з 1933 р. до 1935 р. розмішувалася крамниця «Торгсин» у Глухові. Фото автора, 2010 р.

про співробітників системи переважно стосується часу перебування їх на роботі в торговому пункті, а також фрагментарними даними про рік народження, походження, освіту, партійну приналежність, наявність чи відсутність доган та покарань. Подальша ж доля персоналу системи залишається, як правило, невідомою.

Крамниця «Торгсин» у Глухові відчинилася 5 лютого 1933 р. в приміщенні колишньої фруктової крамниці Ноймана по вул. Радянській [11, 191]. Під час бомбардування 1943 р. будинок був зруйнований. Зараз на цьому місці стоїть пам'ятник В. Леніну (рис. 1) [12, 4]. У своєму розпорядженні торговий пункт мав складське приміщення та пункт скуповування цінностей, який знаходився поза межами крамниці [13, 74; 14, 42]. До її компетенції входив увесь спектр торгових послуг від оформлення грошових переказів, скуповування золота, срібла, іноземної валюти та діамантів до продажу товарів. Кількість працівників, що обслуговувала крамницю, не була сталою. У жовтні 1933 р. в ній значилося 11 осіб [15, 2], березні 1934 р. – 14 [16, 8], а в січні 1935 р. – 8 [17, 3]. Так, у 1935 р. в штаті торгового пункту значилися директор міжрайонної бази (він же завідувач магазину), 2 продавці, 2 працівника касово-контрольного та 3 – обслуговуючого (охорона) апарату, а загальний фонд заробітної плати становив 960 крб. 60 коп. [17, 3]. Пункт прийому цінностей обслуговував приймальник-оцінювач [14, 42]. Партійці серед персоналу

крамниці складала лише 7 % – 9 %. Невисоким був і освітній рівень працівників. Так, у жовтні 1933 р. в ній працювало 4 особи або 36,4 % з середньою, стільки ж з нижчою та 3 або 27,3 % з домашньою освітою [15, 2]. Наступного року в крамниці значилося 9 осіб або 64,3 %, що мали нижчу освіту, вищу, середню, домашню мали відповідно по 1 особі, 1 працівник був взагалі малоосвічений [16, 8]. Стосовно національного складу, то в жовтні 1933 р. у крамниці працювало 5 росіян, 4 українці, євреї та латиш, а в березні 1934 р. – 5 росіян, 8 українців та 1 єврей [15, 2; 16, 8].

Можна припустити, що першим керівником крамниці «Торгсин» у Глухові був член партії Ковшуля. Його ім'я та дату призначення на посаду в архівних документах наразі віднайти не вдалося, проте достеменно відомо, що станом на 25 березня 1933 р. він перебував на посаді директора [18, 4]. Зарекомендувати себе вправним керівником йому не вдалося. У травні 1933 р. комісія з перевірки апарату об'єднання запропонувала РПК замінити Ковшулю на більш сильну кандидатуру [19, 313], а місяць потому і взагалі зняти з роботи за невиконання плану другого кварталу [19, 310]. Виявлений наказ по Чернігівській облконторі «Торгсин» від 19 грудня 1933 р. за № 229 засвідчує, що рекомендацію було виконано. Крім того, на колишнього директора завели кримінальну справу за розтрату та крадіжку товарів [20, 204], у якій зазначалося, що він нібито взяв з крамниці безкоштовно 2 пуда борошна [21, 7]. Справу

передали до суду, але розглянути не встигли, бо фігурант на той час уже помер [21, 51].

Цілком ймовірно, що на посаді директора його змінив росіянин, член КП(б)У Павло Іванович Худяков, якого призначили наказом по Чернігівській облконторі «Торгсин» від 11 липня 1933 р. [22, 4 зв.]. Народився він у 1907 р. у с. Реполово [23, 50], здобув нижчу освіту [15, 2]. На роботі П. Худяков себе не проявив, допускаючи порушення інструкції під час видачі пайка [24, 25], в результаті чого утворилася різниця в бік збільшення його вартості майже на 55 зол. крб. Крім того, незважаючи на невиконання валютного плану торговим пунктом, він збільшив розмір власного пайка на 2 крб., видав пайки працівникам бухгалтерії та кур'єру, який не мав на нього права [25, 69]. Пропрацювавши на посаді лише два місяці, наказом від 25 вересня 1933 р. П. Худяков був звільнений з роботи [22, 19 зв.].

Наступним керівником крамниці став член ВКП(б) єврей Михайло Савич Лучинський. Народившись 1900 р. у Дніпропетровську в сім'ї робітників, він здобув нижчу освіту і з 1916 р. почав працювати електромонтером. Через два роки його прийняли до партії [26, 164]. Упродовж 1921-1924 рр. він служив у Червоній Армії в Смоленську начальником берегових частин [26, 165 зв.]. На посаду директора Глухівської крамниці «Торгсин» його призначили наказом від 20 жовтня 1933 р. [22, 23 зв.]. За п'ять днів він приступив до роботи [27, 125 зв.]. У березні 1934 р. коло його обов'язків суттєво розширилося. Це було пов'язано зі створенням Глухівської міжрайонної бази [28, 35]. Відтепер М. Лучинський опікувався не лише потребами торгового пункту в Глухові, але й розподіляв товари між крамницями в Шостці та Новгороді-Сіверському, скеровував їхню господарську роботу.

В характеристиці, розміщеній в особистому листі обліку кадрів за 1934 р., зазначалося, що на посаду директора М. Лучинський влаштувався недавно, торгую роботу знав слабо та справлявся з нею задовільно [26, 164 зв.]. Відсутність схвальних відгуків, низькі показники виконання плану мобілізації цінностей та критичні зауваження сприяли його звільненню 23 квітня 1934 р. [28, 45]. До того ж на нього була заведена кримінальна справа, яку в червні 1934 р. передали місцевому прокурору. Колишнього директора Глухівської міжрайонної бази звинувачували у перевитраті фонду заробітної плати та безгосподарності, яка призвела до збитків на загальну суму 726 крб. Розгляд справи затягнувся. Чи був М. Лучинський покараний – невідомо, в усякому випадку на початок 1935 р. рішення по ній ще не було прийняте [29, 170].

Аби стабілізувати ситуацію, обласна контора вирішила направити до Глухова одного з найкращих

своїх працівників, ударника, члена ВКП(б) з 1927 р. та директора Конотопської міжрайонної бази Якова Кузьмича Долгозвяга [28, 45]. Народився він у 1900 р. в українській селянській родині. На відміну від своїх попередників здобув середню освіту [30, 82а]. Спочатку навчався у Конотопському училищі, протягом 1914-1917 рр. – у залізничному училищі (на техніка), а згодом відвідував вечірню радпартшколу [26, 174]. У червні 1932 р. Яків Кузьмич обійняв посаду директора конотопського універмагу «Торгсин» [27, 65 зв.] та зарекомендував себе як кваліфікований працівник.

Його перебування у Глухові проходило під акомпанемент розгляду справи про «безгосподарну переробку пряників» в Конотопі, коли він очолював там осередок Торгсину. Не дочекавшись результатів розслідування, керуючи Чернігівською облконторою Е. Рудаєв 27 серпня 1934 р. звільнив Я. Долгозвяга з роботи та передав справу до суду. З подібним рішенням Яків Кузьмич категорично не погоджувався. До Конотопу направили спеціальну комісію, що мала встановити всі обставини справи. Виявилось, що завдяки ініціативі Я. Долгозвяга вдалося не лише збільшити попит на кондитерські вироби, але й врятувати від псування вершкове масло, на яке майже не було попиту. Засвідчила комісія і незначний прибуток від реалізації виробленої продукції. Спираючись на результати перевірки, у вересні 1934 р. Я. Долгозвяг звернувся до уповноваженого зовнішторгу в Чернігові з проханням скасувати рішення Е. Рудаєва про його звільнення [29, 103-105]. Схоже, наведені докази були цілком переконливими. Його поновили на посаді директора, на якій він перебував до моменту ліквідації Глухівської міжрайонної бази. Після цього, згідно з наказом по Чернігівській облконторі від 3 грудня 1934 р., він очолив Конотопську міжрайонну базу [31, 71].

Попри згадане непорозуміння, в архівних документах зустрічаємо численні схвальні характеристики на Якова Кузьмича. Так, під час переведення до Глухова його називали найкращим працівником та одним зі старіших беззмінних директорів Торгсину. За успіхи в роботі його неодноразово преміювали, відмічали як кращого ударника та навіть пропонували Правлінню Всесоюзного об'єднання та редакції інформаційного бюлетеня «Торгсиновець» включити до переліку знатних людей Торгсину [32, 162 зв.]. У протоколі від 1 грудня 1934 р. зазначається, що Я. Долгозвяг мобілізував колектив Глухівської крамниці «Торгсин» на виконання валютних планів, використовував у роботі технічні виробничі наради, організував випуск стінгазети. Ці заходи сприяли перевиконанню планових показників листопада (план залучення цінностей виконано на 112,6 %, а з реалізації – на

112,9 %), за що директору висловили подяку та прийняли рішення вручити грамоту найкращого ударника з грошовою премією [32, 162]. Наявність великої кількості схвальних відгуків не означала, що в роботі Я. Долгозвяга не було недоліків. Так, у лютому 1935 р. за підсумками огляду крамниць системи у Конотопі, які він на той час очолював, йому оголосили догану [33, 13]. В березні 1935 р. керуючий облконторою Е. Рудаєв відзначав, що протягом 3 років роботи в Торгсині Яків Кузьмич проявив себе як чесний та дисциплінований працівник, але він так і не зміг освоїти торгову справу, а його поверховий підхід до роботи не дозволяв забезпечити достатній культурний рівень роботи [34, 16].

Слід зупинитися й на майже детективній історії його зникнення. 7 квітня 1935 р. секретар конотопського РПК Левін звернувся до секретаря обкому КП(б)У П. Маркітана зі скаргою на Чернігівську обласну контору «Торгсин», яка, за його словами, без їхнього відома та рішення обкома відкликала в своє розпорядження Я. Долгозвяга. Наголошувалося, що подібна практика без дозволу парторганізації є неприпустимою. Через тиждень до Конотопу надійшла несподівана відповідь, що Долгозвяга ніхто не відкликав [35, 53-54]. Складається враження, що Яків Кузьмич, скориставшись викликом В/О «Торгсин» та певною неузгодженістю сторін, виїхав з міста без будь-яких дозволів та санкцій. В наступні два місяці справа не прояснилася. Заступник керівника Ради праці та оборони Баскін попереджав Я. Долгозвяга, що, якщо той не повернеться в Чернігівську область, РПК та обком будуть змушені підняти питання про його «партійне дезертирство» [35, 55]. Подальший розвиток подій залишається невідомим.

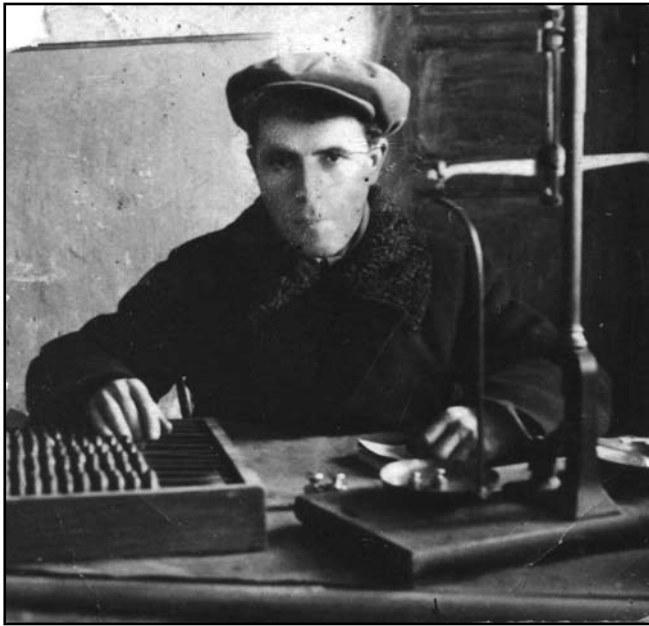
На час, коли Я. Долгозвяга відсторонили від управління крамницею та міжрайонною базою в Глухові, обов'язки керівника виконував член ЛКСМ Григорій Демидович Третяк. Народився він у 1909 р. в родині селян-бідняків. Здобувши вищу освіту за спеціальністю економіст-планувальник [36, 6], він щонайменше два роки пропрацював за фахом [30, 82а]. Директором торгового пункту його призначили з 7 липня 1934 р. [36, 6]. Після звільнення в кінці серпня 1934 р. Я. Долгозвяга, на Г. Третяка були покладені й обов'язки директора міжрайонної бази. Проте стан справ в крамниці не покращився. Тому після реабілітації Я. Долгозвяга в кінці вересня – на початку жовтня 1934 р. Григорія Демидовича зняли з посади.

Проокремі причини та обставини його звільнення дізнаємося зі статті «Дива в Шостці», яка з'явилася 26 жовтня 1934 р. на сторінках Бюлетеня конкурсної комісії Чернігівської облконтори «Торгсин». Колишнього директора Глухівської міжрайонної

бази Г. Третяка та колишнього керівника крамниці у Шостці М. Іващенко звинувачували в поганому збереженні товарів, внаслідок чого кондицію втратило 4,6 т гречаної крупи та 9 т борошна пшеничного 85 % помелу [30, 42а]. Нарікання на роботу Г. Третяка віднаходимо й у доповідній записці інспектора М. Мірецького, складеній восени 1934 р. Йому закидали незнання проблем не лише в підпорядкованих торгових пунктах, а й в самому Глухові [29, 172]. Він зовсім не цікавився роботою міжрайонної бази, створював нездорові відносини (склоку, «зажим самокритики»), в результаті чого з роботи звільнилися бухгалтер, приймальник-оцінювач та два робітники прилавку [37, 7]. Складалося враження, що Г. Третяк лише шукав приводу позбутися посади. М. Мірецький вважав за необхідне провести кадрові перестановки в крамниці. Він звернувся до РПК з проханням подати кандидатуру на посаду директора Глухівської міжрайонної бази, однак одержав звідти різку відмову. Згодом РПК все ж таки запропонував кандидатуру колишнього директора крамниці «Торгсин» у Глухові П. Худякова [29, 172 зв.], яка була відхилена. Що ж стосується самого Г. Третяка, то в листі уповноваженого НКЗТ СРСР М. Каттеля від 21 листопада 1934 р. ми віднаходимо запис олівцем про його звільнення та передачу справи на нього до суду [29, 195 та зв.].

Після ліквідації Глухівської міжрайонної бази та переведення Я. Долгозвяга до Конотопа Глухівську крамницю очолив член ЛКСМ Лазар Ісаакович Стискін. Наказ про призначення його на посаду датується 30 листопада 1934 р. [38, 242], а працювати він почав з грудня. Народився Л. Стискін у 1915 р., здобув нижчу освіту та спеціальність слюсаря, за якою пропрацював 3 роки [39, 9]. Його доля була типовою для більшості директорів торгових пунктів об'єднання. Вже у лютому 1935 р. на нього наклали адміністративне стягнення за доведення до стану непридатності 14 кг круп [40, 181]. Покращення в роботі крамниці не спостерігалось, тому 10 травня 1935 р. Л. Стискіна за невиконання валютно-торгового плану, ігнорування вказівок облконтори, відсутність організації технавання, погане зберігання товарів, антисанітарний стан крамниці та складу з посади директора зняли, призначивши на його місце безпартійного М. Майліса (1895 р.н.) [31, 112].

Про особу нового керівника відомо небагато. З 5 березня 1935 р. М. Майліс мав очолити роз'їзний торговий пункт «Торгсин» в Острі [41, 7 зв.], але вже за тиждень ситуація докорінно змінюється. Його терміново направляють до Шостки на посаду завідувача місцевою крамницею, а після її ліквідації переводять до Глухова [42, 399]. До своїх обов'язків, як і решта керівників, він відносився не надто ретельно. Вже 10 липня 1935 р. М. Майліс

*Рис. 2. Яків Маркович Мурашковський –
приймальник цінностей у Глухівському «Торгсіні»
(з колекції Глухівського міського краєзнавчого музею)*

одержав попередження за антисанітарний стан в крамниці [33, 46]. Подальша його доля нам невідома. Цілком можливо, що це був останній директор осередку Торгсину в Глухові.

У документах збереглися прізвища й рядових співробітників крамниці, що працювали в ній в різний час. З 18 лютого 1933 р. до 30 листопада 1934 р. посаду завідувача продовольчою групою обіймав безпартійний, українець за національністю, Захарій Іванович Загородний [38, 242; 43, 192]. Народився він у 1897 р. в родині робітників. Освіту здобув нижчу, за фахом значився прикажчиком та робітником прилавку [27, 74; 43, 192]. Перебуваючи на посаді, З. Загородний запам'ятовував систематичним складанням фіктивних актів інвентаризації, що було виявлено під час обстеження Глухівської міжрайонної бази. Його разом із рештою членів інвентаризаційної комісії було вирішено віддати під суд. Крім того, З. Загородного звинуватили в розтраті на суму майже в 6 зол. крб. [38, 242].

Продавцями в крамниці працювали Давид Борисович Функов та Петро Васильович Шевченко. Про останнього відомо лише те, що він народився у 1886 р. та працював в торговому пункті від дня його створення. Натомість інформації про Д. Функова набагато більше. Народився він у 1903 р. в родині кустарів. Освіту здобув нижчу, добре володів російською, єврейською та українською мовами, за фахом був кооперативним робітником. З січня до травня 1934 р. Давид Борисович очолював крамницю «Торгсін» у Шостці, де його звинуватили в завданні збитків філії на суму в 910 крб. (вартість простою вагону на залізничній станції). Справу передали на розгляд прокурору, але рухалася вона

надто повільно. Схоже, що суттєвих наслідків, окрім звільнення з посади, Д. Функова вона не завдала, адже в січні 1935 р. він уже значився продавцем Глухівської крамниці «Торгсін» [42, 398-399].

Серед працівників бухгалтерії згадаємо безпартійних українців Володимира Федоровича Руля та Євгена Дмитровича Хітька. Так, В. Руть народився у 1898 р. та здобув середню освіту [15, 2]. У Глухівській крамниці він працював старшим бухгалтером. 19 грудня 1933 р. його (на той час уже колишнього співробітника Торгсину) віддали під суд, звинувативши в доведенні звітності до хаотичного стану, сприянні розбазарюванню валютних ресурсів та присвоєнні товарів [20, 204]. Його колега Є. Хітько народився в 1904 р. у родині службовців [30, 82 а]. З 1923 р. до 1927 р. він навчався в Київському кооперативному інституті на економічному факультеті, володів французькою та німецькою мовами зі словником. На посаді старшого бухгалтера Глухівського Торгсину Євген Дмитрович працював з 23 листопада 1933 р. [26, 154-155]. Та вже за рік колишньому працівнику Торгсину закидали хаотичність у веденні документації, що призвело до переотворювання товарних книжок [38, 242]. Інформації про деталі обох справ та подальшу долю фігурантів виявити не вдалося.

Особливу когорту працівників Торгсину становили приймальники цінностей. Саме через їхні руки щодня проходили різноманітні коштовності, а від кваліфікації, професіоналізму та чесності залежали прибутки як окремого торгового пункту, так і об'єднання загалом. Відомі прізвища трьох працівників пункту скуповування в Глухові: це Лев Йосипович Воловик, Яків Маркович Мурашковський та Усок. Л. Воловик народився у 1903 р. (або 1909 р.?) в родині кустарів, здобув нижчу освіту та фах годинникаря. З червня 1933 р. він працював приймальником цінностей в Хутір-Михайлівській крамниці «Торгсін» [16, 14], а за рік, з липня 1934 р., обіймав аналогічну посаду в Глухові [39, 28]. Його колега Я. Мурашковський (рис. 2) походив з родини ювелірів (батько та дід були у Новгороді-Сіверському відомими спеціалістами). Немає чіткої інформації стосовно того, коли саме Яків Маркович перебував на посаді приймальника цінностей. Натомість є підстави припустити, що це було у 1933 р. [25, 31]. Достеменно відомо, що він загинув на фронтах Другої світової війни [44, 87-89]. Майже відсутні відомості особу на прізвище Усок. Він був малокваліфікованим працівником. Фіксувалися випадки його відмови приймати цінності (злитки, лом золота та срібла), привласнення золота, грубого поводження з відвідувачами. Крім того, він «виявив себе хуліганом серед працівників крамниці», за що і був звільнений з роботи [40, 2 зв.].

Таким чином, дана розвідка є лише першою спробою систематизації розрізаних даних про співробітників торгового пункту «Торгсин» у Глухові. Їхні біографії потребують подальшого уточнення і розширення. Разом з тим необхідно продовжувати роботу по установленню імен решти працівників крамниці та пошуку інформації про їхню подальшу долю. Розгляд функціонування Торгсину через призму особистостей його співробітників дозволить з іншого боку поглянути на об'єднання, його значення в становленні радянської промисловості, а також відносин держави з власними громадянами.

Посилання

1. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України), ф. 1, оп. 20, спр. 5444, арк. 1-14.
2. Державний архів Чернігівської області (далі – ДАЧО), ф. Р-2063, оп. 1, спр. 776, арк. 1-68.
3. ДАЧО, ф. Р-1369, оп. 1, спр. 6, арк. 1-339.
4. Осокіна Е.А. За зеркальной дверью Торгсина / Е. Осокіна // Отечественная история. – 1995. – № 2. – С. 86-104.; Її ж: Доллары для индустриализации: валютные операции в 1930-е годы / Е. Осокіна // Родина. – 2004. – № 3. – С. 76-81.; Її ж: Золото для индустриализации: «Торгсин» / Е. Осокіна. – М., 2009. – 592 с.; Її ж: Маслины для голодных / Е.А. Осокіна // Родина. – 2009. – № 8. – С. 131-133.
5. Павлова И.В. Торгсины в Западно-Сибирском крае / И.В. Павлова // Экономика и организация. – 2003. – № 3. – С. 162-169.
6. Толмацкий В. Время Торгсина / В.А. Толмацкий // Антикварное обозрение. – 2005. – № 3. – С. 66-69.
7. Савинов А. Блеск и нищета Торгсина / А. Савинов // Знание – сила. – 2008. – № 12. – С. 80-86.
8. Марочко В.І. «Торгсин»: золота ціна життя українських селян у роки голоду (1932-1933) / В.І. Марочко // Український історичний журнал. – 2003. – № 3. – С. 90-103.; Його ж: Обмін побутового золота на хліб в Україні періоду Голодомору 1932–1933 років / В.І. Марочко // Український історик. – 2008. – № 3-4. – С. 194-209.; Його ж: Торгсини Києва в роки Голодомору / В.І. Марочко // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. Збірник статей. – Вип. 15. – Ч. 2. – К., 2009. – С. 63-77.
9. Мельничук О.Ю. Номенклатура системи «Торгсину» в УСРР (на матеріалах Київської області) / О. Мельничук // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвідомчий збірник наукових праць. – Вип. 19: В 2 ч. – Ч. 2. – К., 2010. – С. 99-105.; Її ж: Грошові перекази як джерело доходу системи «Торгсину» в УСРР / О. Мельничук // Історія України. Маловідомі імена, події, факти: Збірник статей. Вип. 36. – К., 2010. – С. 203-212.
10. Даниленко В.М. Розкрадання продуктів та промтоварів госорганами та системою Торгсину / В.М. Даниленко // Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932 – 1933 років в Україні: місто Київ / Відп. ред. В.І. Марочко. – К., 2008. – С. 66-73.
11. Горох М.В. Створення та діяльність Глухівської крамниці «Торгсин» (1933-1935 рр.) / М.В. Горох // Сіверщина в історії України. Збірник наукових праць. – К. – Глухів, 2009. – Вип. 2. – С. 191-194.
12. Сбитный И. Улицы родного города Глухова // Соборный майдан. – 2010. – № 6 (листопад-грудень). – С. 4-5.
13. ДАЧО, ф. Р-2063, оп. 1, спр. 571, арк. 1-292.
14. ДАЧО, ф. Р-1369, оп. 1, спр. 38, арк. 1-97.
15. ДАЧО, ф. Р-1369, оп. 1, спр. 58, арк. 1-42.
16. ДАЧО, ф. Р-1369, оп. 1, спр. 73, арк. 1-42.
17. ДАЧО, ф. Р-1369, оп. 1, спр. 103, арк. 1-147.
18. ДАЧО, ф. Р-1369, оп. 1, спр. 55, арк. 1-55.
19. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України), ф. 4051, оп. 1, спр. 180, арк. 1-320.
20. Відділ забезпечення збереження документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжині (далі – ВДАЧОН), ф. Р-1379, оп. 1, спр. 21, арк. 1-205.
21. ДАЧО, ф. П-616, оп. 1, спр. 379, арк. 1-124.
22. ДАЧО, ф. Р-1369, оп. 1, спр. 7, арк. 1-32.
23. ДАЧО, ф. Р-1369, оп. 1, спр. 56, арк. 1-59.
24. ДАЧО, ф. Р-1369, оп. 1, спр. 49, арк. 1-70.
25. ДАЧО, ф. Р-323, оп. 1, спр. 411., арк. 1-83.
26. ЦДАВО України, ф. 4051, оп. 1, спр. 125, арк. 1-207.
27. ДАЧО, ф. Р-1369, оп. 1, спр. 57, арк. 1-241.
28. ДАЧО, ф. Р-1369, оп. 1, спр. 62, арк. 1-79.
29. ДАЧО, ф. Р-2063, оп. 1, спр. 334, арк. 1-237.
30. ЦДАВО України, ф. 4051, оп. 1, спр. 181, арк. 1-123.
31. ДАЧО, ф. Р-1369, оп. 1, спр. 8, арк. 1-134.
32. ДАЧО, ф. Р-2063, оп. 1, спр. 330, арк. 1-291.
33. ДАЧО, ф. Р-5599, оп. 1, спр. 88, арк. 1-59.
34. ДАЧО, ф. Р-1369, оп. 1, спр. 113, арк. 1-44.
35. ДАЧО, ф. П-470, оп. 1, спр. 933, арк. 1-65.
36. ЦДАВО України, ф. 4051, оп. 1, спр. 33, арк. 1-392.
37. ЦДАВО України, ф. 4051, оп. 1, спр. 52, арк. 1-137.
38. ДАЧО, ф. Р-1369, оп. 1, спр. 190, арк. 1-321.
39. ДАЧО, ф. Р-1369, оп. 1, спр. 119, арк. 1-59.
40. ЦДАВО України, ф. 4051, оп. 1, спр. 150, арк. 1-224.
41. ДАЧО, ф. Р-1369, оп. 1, спр. 166, арк. 1-20.
42. Горох М.В. До історії Шосткинської крамниці «Торгсин»: особистісний аспект / М.В. Горох // Сіверщина в історії України. Збірник наукових праць. – К. – Глухів, 2011. – Вип. 4. – С. 397-401.
43. ЦДАВО України, ф. 4051, оп. 1, спр. 133, арк. 1-215.
44. Часницький М.М. Глухов. Евреи. Память жива / М. Часницький. – К., 2009. – 317 с.

Горох Н.В. «Торгсин в Глухове»: личностное измерение
В статье автор, используя широкий круг архивных документов, рассматривает неизвестные ранее страницы из истории функционирования «Торгсина» в Глухове. Особое внимание уделено восстановлению имен работников магазина «Торгсин».

Ключевые слова: система «Торгсин», Глухов, магазин, биография.

Horokh M.V. «Torgsin» in Hlukhiv: personal survey

In this article author using the wide circle of archived documents examines previously unknown pages from history of functioning of «Torgsin» in Hlukhiv. The special attention is spared to renewal of workers' names of Torgsin's shop.

Key words: system of «Torgsin», Hlukhiv, shop, biography.

26.02.2012 p.